

Altmışbirinci Konferans

Sakarya'ya İller Bankasının Yaptığı Hizmetler

Ahmet MENDERES

S.S.A.M. Azası

Y. Müh. ve Mimar

Sakarya'yı bir bütün olarak fizik ve içtimâî yönleyle bir ilmî incelemeğe tâbi tutan S.S.A.M. inin bana teklif ettiği vazıfeyi memnuniyetle kabul ederken konuyu ele almadan önce sayın Sakaryalıları, yurdun imarı hususunda değerli yardımları bulunan bir malî müessesemiz hakkında bilgi vermeği fazla saymıyor, aksine faydalı buluyorum: *İller Bankası*. Bu suretle Sakarya, Hükümet Cihazı ve Halkı olarak kendisine şimdiye kadar yardım etmiş, daha da edecek bu müesseseyi ve organizasyonunu yakından tanımış olacaktır. İstanbul Üniversitesinin Üniversite dışına çıkmasını, Üniversite ile diğer memleket müesseseleri ve mensupları arasında işbirliği yapmak hususunda gayret sarfeden bu Enstitüsüne, yani S.S.A.M. ni kuran İçtimaiyat Enstitüsüne hakkımda gösterdiği alakadan dolayı teşekkürlerimizi, dinleyicilerime de minnetlerimi bildiririm.

— I —

KURULUŞ

Bundan 23 yıl önce 1945 yılı Haziranında kurulmuş olan İller Bankasının Belediyeler, köyler özel idarelerin kalkınmasındaki önemli rolünü belirtmek için İller Bankasının kuruluşuna esas teşkil eden mülga Belediyeler Bankası ve İmar Fen Heyetlerinin kuruluşlarından ve faaliyetlerinden bahsetmek tarihî metot yönünden faydalı olacaktır.

Belediyeler Bankası :

Beldelerin mamur hale gelmesi ve her türlü hizmetlerinin görülmesini öngören 1580 sayılı kanunun 131. maddesinde:

“Her sene belediye bütçelerine mevzu vâridatın safi miktarı hesabedilecek bu safi varidatın % 5,i işbu konunun neşri tarihini takip eden sene iptidasından itibaren 20 sene müddetle aynı bütçeye ihtiyat akçesi olarak vazolunacak ve belediyelere mahsus bir banka teessüs edinceye kadar iare edeceği bir bankaya malî senenin nihayetinden evvel tevdi edilecektir” şeklinde bir hüküm konulmakla Belediyeler Bankasının sermayesini teşkil edecek olan % 5 iştirak hisseleri temin edilmiştir.

Bu şekilde 1933 yılı Cumhuriyet Bayramında faaliyete başlayan Belediyeler Bankası 2301 sayılı kanunla Türkiyede mevcut bütün belediyelerin yıllık safi gelirlerinden ayrılan % 5 ler toplamı 1.500.000,— TL. sını bulmasıyla teşekkül etmişti.

Bu gün ilga edilmiş bulunan Belediyeler Bankası, gerek sermaye ve gerekse 2301 sayılı kanunla kendisine verilmiş olan görevle İller Bankasının faaliyet ve sermaye nisbetine nazaran çok sınırlı olmasına rağmen Belediyelere birçok tesis, sağlamak amacı ile uzun vadeli ve imkân nisbetinde düşük faizli krediler sağlamak imkânına kavuşmuştur.

İmar Fen Heyeti :

Hükümet Belediyelere teknik yardım sağlamak amacı ile de 1936 da “Belediyeler İmar Fen Hey’eti”ni teşkil etmiştir. Bu hey’et belediyelerin yapacağı halihazır harita, imar plânı ve su işlerinde müşavirlik kontrolluk yapmak ve yaptırmakla görevlendirilmiştir.

Belediyeler Bankası ile Fen Hey’etinin işbirliği halinde çalışmaları 1945 yılına kadar devam etmiş, bu müddet içinde 46 şehir ve kasabamın halihazır haritası, 8 şehir ve kasabanın da imar plânı hazırlanmış. Birçok belediyenin su ve elektrik işi yapılmıştır. Bu 12 yıllık tatbikattan elde edilen tecrübeler sonucu Belediyeler Bankası ve Fen Hey’eti yerine 23.6.1945 tarih ve 4759 sayılı kanunla İller Bankası kurulmuştur.

Malî yönden Belediyeler Bankasının, teknik yönden ise Fen Hey’etinin görevlerini yüklenip bu görevleri ayrıca tekâmül ettiren İller Bankası iki yönlü bir kamu hizmet kuruluşu olmuştur.

İller Bankası :

Belediyeler Bankası ve İmar Fen Hey’etinin faaliyetlerinden yararlanılarak bu faaliyetlerin bütün yurt sathına yayılması amacıyla yalnız belediyelerin değil özel idare ve köylerinde faaliyetlerinden yararlanabil-

mesi göze alınarak o zamanki İçişleri Bakanlığınca hazırlanan kanun Hükümetçe Büyük Millet Meclisine sunulan 4759 sayılı kanun 13. Haziran 1945 tarihinde kabul edilmiş ve 23.6.1945 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

1 — Belediyelerin, özel idarelerin ve köylerin ve bu idarelerin kuracakları birlikler ile, bu birlik ve idarelere bağlı katma bütçeli idare ve kurumların her türlü imarı ile ilgili teşebbüsler için krediler sağlayacak malî bir müessese,

2 — Kanun kapsamına giren idare ve müesseselerin imarına ait yapacakları her türlü hizmetin teknik kısmını yerine getirmek gücüne sahip teknik bir müessese,

3 — Mahallî İdarelerce yaptırılmasına imkân bulunamayan veya toplu olarak yapılmasında fayda görülen tesis ve yapıları bizzat yaparak veya idarelerin hertürlü menfaatini göz önüne alarak yaptırarak kendilerine teslim eden icabında bunlar için lüzumlu malzemeyi, alet ve araçları yurt içinden ve yurt dışından temin ederek, idarelerin kullanımına arz edecek bir hizmet müessesesi.

Genel bir bakışla İller Bankası yurdun imarında birinci derecede rolü olan bir teknik hizmet müessesesi olarak ve gene aynı konularda belediye ve özel idarelerle köy idarelerine ve kanunda sayılı diğer kuruluşlara borç para veren malî müessese olarak ortaya çıkmaktadır.

İşlem yaptığımız müşterileri kanunda yazılı idare ve kurumlardan ibaret bulunması ve bunlara sağlanan kredilerde dahi hemen hemen yalnız bulunması ve bunlara sağlanan kredilerde dahi hemen hemen yalnız banka idare masraflarına ve banka dışından temin edilen munzam kaynaklar için ödemek zorunluğunda kaldığı faiz ve diğer masrafları karşılamak amacı ile düşük faiz alması, ilerde de açıklayacağımız gibi konularda ortak idarelerin menfaatleri için sarf etmesi İller Bankasını bir kâr müessesesi halinden tamamen uzaklaştırmıştır.

Banka hakkında yukarıda yaptığımız açıklamalardan sonra kanunun vaz ettiği emir ve esas prensiplerden kısaca bahsetmekte fayda mülahaza ediyoruz.

İller Bankasından Yararlanan Kuruluşlar :

- 1 — İl Özel İdareleri
- 2 — Belediyeler
- 3 — Köyler
- 4 — Yukarıda üç maddede belirtilen kuruluşların kuracakları birlikler

5 — Bu kuruluşlara bağlı tüzel kişiliğe haiz olan veya olmayan katma bütçeli idare ve kurumlar gibi kuruluşlar

Görülüyorki kanun vazı yurdun imarında ve gelişmesinde rolü olan veya olacak olan bütün kuruluşları gözden uzak tutmamıştır.

İller Bankası Sermayesi ve Kaynakları :

Bankanın sermayesi 100 milyon olarak tesbit edilmiş fon, Bakanlar Kurulu kararı ile bir misli kadar artırılabilceği öngörülmüş ise de, muhtelif zamanlarda görülen ihtiyaç ve iş hacmine göre kanunun tadil edilerek Banka sermayesi 300 milyon liraya çıkarılmış ve 1959 yılında da, kanunun verdiği yetkilere dayanarak Bakanlar Kurulu kararı ile 600 milyon liraya yükseltilmiştir.

Ancak Bankanın ödenmiş sermayesi 1965 yılı başında takriben (377.967.576) lira raddelerinde olduğu halde, (6.12.1965) de (yani yıl sonunda) fiilen ödenmiş sermaye miktarı (464.981.352) olmuştur. Yıllık sermaye birikimin hızla artışı gözönüne alınarak 600 milyonluk sermayeyi de kısa bir zamanda tamamlayacağı düşünülerek 618 sayılı kanunla 1965 yılı içinde normal kanunî miktar 600 milyon lira olarak tesbit edilmiş bu miktarın icabında 1.200.000,— liraya yükseltilmesi için yine aynı kurula (Bakanlar Kuruluna) yetki verilmiştir. Haziran 1967 de ödenmiş sermaye miktarı 550 milyon liradır.

Banka Sermayesi Kaynakları :

1 — İl Özel İdareleri ile Belediyelerin yıllık gelirleri hasılatın % 5 i, (Kanunun vazı burada İl Özel İdareyle Belediyelerin muayyen hizmet için kullanmaya mecbur olduğu bazı gelirlerini pek haklı olarak hesap dışı tutmak istemiş ve yıllık gelir hasılatının hesabında bu idarelere bütçeden yardımların, ve bu anlamdaki paraların, hesaba katılmıyacağını emretmiş bulunmaktadır.)

2 — İl Özel İdareleriyle belediyelere bağlı tüzel kişiliğe haiz olan veya olmayan Katma Bütçeli İdare ve Kurumların ve birliklerin bağlı buldukları idare bütçelerine intikal etmiyen safi gelirlerinden kazanç vergisi çıktıktan sonra kalan safi kazançların % 5 i,

3 — Arazi ve bina vergileri hasılatından Özel İdarelerce Köy İdareleri sermaye payı adıyla ayrılacak % 3 ler,

4 — Bankanın safi kârından köy idarellrin sermaye payı olarak ayrılacak % 30 lar,

6 — Belli bir tahsis yeri göstermeksizin veya sermayeye katılmak üzere yapılacak bağışlar,

7 — Özel Kanunlarla Banka sermayesini yükseltmek amacı ile sağlanacak para ve mallar.

Kanun vazıı, Banka sermayesini teşkil edecek olan gelirlerin munzam suretle Bankaya intikalini sağlamak ve Banka hizmetlerinin aksamasını temin etmek amacı ile geçerli tedbirler almıştır.

Ortaklık payları ortak idarelerce Mart, Haziran, Eylül ve Aralık ayları için de olmak üzere 4 eşit taksitle ödenir. Bu payların gerek tahakkukuna, gerekse tahsillerine ait her türlü bilgiyi Bankamıza vermeye Belediyelerde; başkan ve muhasipler, İl Özel İdareleri ve köyler için özel İdare Muhasipleri görevli tutulmuştur. Kanunî bir özüre dayanmaksızın zamanında ödenmiyen paylar için bu kuruluşlara ait muhasipler Bankaya faiz ödemeğe mecbur tutulur. Özürlerin takdirinin de İmar ve İskân Bakanlığının takdirine ait olduğu açıkca belirtilmiştir.

İller Bankasının Görev ve Yetkileri :

Kanun Bakanın görev ve yetkilerini 7. maddeden başlayan ikinci bölümde şöyle saymaktadır.

a) Bakanın hizmet ve faaliyetlerinden faydalanan idarelerin (bunlar birinci maddede belirtilmiştir) yapacakları mahallî kamu hizmetleriyle ilişkin yapılar, tesisler ve başka işler meydana getirmelerini kolaylaştırmak, kasaba ve köylerin imarı yolundaki plân ve programların gerçekleşmesi için Banka tüzüğünde yazılı esaslar dahilinde kredi vermek.

Kredi Verme Şartları :

Kanunun Bankaya verdiği kredinin şekli 11. 4. 1946 tarihinde neşrolunan İller Bankası Tüzüğü ile aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir :

1 — Bankadan istenecek kredilerin, Bankaca yapılı İmar ve İskân Bakanlığınca onanacak ana programlara uygun mahallin ihtiyaç ve yararına olacak iş ve tesislere ait olması, bugün ise 5 yıllık plân esaslarına göre Bankaca hazırlanan programlar, İmar ve İskân Bakanlığı kanalı ile Devlet Plânlama Teşkilâtına sunulmakta, Yüksek Plânlama Kurulunda incelendikten sonra Bakanlar Kurulundan geçerek nihai şeklini almaktadır.

2 — Bu krediler için karşılık gösterilmesi ve bu karşılığın Bankaca kabul edilmesi, kredi isteyen ortak idarenin, ortaklık payı olarak o yıl içinde ödemesi icap eden meblâğı ödemiş olması lâzımdır.

Kredilerin Banka kanun ve tüzüğünün 3. maddesi gereğince ortaklık paylarının ayrılmasına esas olan sonuçlar ve belli son bütçe yılı içinde elde ettikleri tahsilâta göre :

Bu şartlara sahip kredi isteyen idarelere Banka gelirleri 50.000.— lira kadar idarelere gelirlerinin % 15'i (bir yıl için) ile 25 yıl,

Banka gelirleri 50.000.— liradan 500.000.— liraya kadar olan idarelere gelirlerinin % 15'i ile ancak 20 yıl,

Gelirleri 500.000.— liradan 1.000.000.— liraya kadar olan idarelere gelirlerinin % 15'i ile ancak 15 yıl,

Gelirleri 1.000.000.— liradan 5.000.000.— liraya kadar olan idarelere gelirlerinin % 15'i ile ancak 10 yıl,

Gelirleri 5.000.000.— liradan fazla olan idarelere gelirlerinin % 15'i ile ancak 5 yıl.

Yılda karşılayabilecekleri miktarı aşmaması icap eder. Köyler ortaklık payı ödemediklerine göre, bu idarelerin yapacakları ikrazların en yüksek haddinin tayininde; imece, yardım ve bağışlar dışındaki gelirleri esas alınır. Başka bir deyimle Bankadan borç alacak idarelerin her sene ödemeleri icap eden miktar, o idarelerin yıllık gelirlerinin % 15'ini geçemez.

Ancak Banka Müdürleri Kurulu ihtiyaç ve ödeme imkânları bakımından lüzum gördüğü takdirde bu hadlerin üstüne çıkabilir. Bankanın alacağı faizden ödünç para vermek için kanundaki tesbit olunan hadleri geçmemesi tüzükte tesbit edilmiştir. Banka Müdürleri Kurulu bu haddi % 7 olarak tesbit etmiştir. İdareler aldıkları borçları faizi ile birlikte muayyen tahsilâtlarla ödemek mecburiyetindedirler.

İmar ve İskân Bakanlığınca kabul edilen olağanüstü sebeplerle ödenmeyen borcun faizi ödenmek şartı ile ve Banka Müdürler Kurulu kararınca geciktirilebilir. Bankadan borç alabilmek için de aşağıda belirtilen karşılıkların gösterilmesi şarttır.

Bankadan borç alacak idareler için bunlar:

a) Gelirlerinin bir kısmı, yahut gayrimenkül mallarının karşılığı olabilir. (Kamu hizmetlerine tahsis edilmiş gayrimenküller karşılık gösterilemez) eğer teminat gayrimenkül ise Bankaca tesbit edilen değer

% 75 kadarı borç verilir ve bu gayrimenkûller Banka lehine 1. derecede ve 1. sırada ipotek edilir.

b) Karşılık gösterilen gelirler devletin, özel idareler veya Belediyelerin ortak bulunduğu kuruluşlar tarafından toplanıyorsa, toplayan ve dağıtan idareler borcun tamamı ödeninceye kadar gelir ve hisselerin Bankaya yatırılacağını taahhüt ederler.

İller Bankasının Teknik Hizmet ve Diğer Görevleri :

b) Ortak İdareler ve kurumların sistemleri üzerine harita, imar plânı, elektrik, su ve kanalizasyon, belediye kamu tesisleri projeleriyle Şehircilik, Kanalizasyon ve Belediye tesisleri yapmak veya yaptırmak. Toplu halde yapılması icap edenleri yıllık programlarda olmak şartıyla realize etmek. (Bayındırlık Bakanlığının teşkilât ve vazifelerine dair 3611 sayılı hükmü geçerli olmak şartıyla Bankadan alınmış kredilerle yapılan işler)

c) Yapım ve proje işlerinin müracaat ve imkânlarına göre fennî teknik kontrolünü yapmak (3611 sayılı kanunla Bayındırlık Bakanlığının kontrolüne verilenler hariç)

d) Banka Ortak İdarelerine ve onlara iştiraki olan kuruluşlara, gerekli ve âlet ve edevattan temin edebileceklerini satmak veya kiralamak,

e) Bu idare ve kuruluşların Bankamız aracılığı ile taşınmaz ve taşınmaz mallarını sigorta ettirmek,

f) Tüzükte belirtilen Banka işlerini yapmak,

3 —Yukarıda belirtilen görevleri en iyi şekilde yerine getirebilmek için her türlü âlet ve edevat temin etmek ve bu işler için gerekli tesisleri doğrudan-doğruya veya ortaklık kurmak, gerekli gördüğü takdirde bu konuda yapılacak işlere ortak olmak.

Bankacılık İşleri :

2999 sayılı Bankalar Kanunu çerçevesi içinde Müdürler Kurulu kararıyla, aşağıda yazılı işlemler yapılabilir:

A) Gerçek ve tüzel kişilerin en çok 91 gün vadeli senetlerini iskonto etmek ve Müdürler Kurulunca belirtilecek karşılıklar üzerine teminat ve kefalet mektupları ile en çok bir yıl vade ile avans vermek ve cari hesaplar açmak.

İKTİSAT FAKÜLTESİ

İktisat Enstitüsü Kütüphanesi

Unvanı No.

Musası No.

Tam karşılıklı veya Bankanın gayesi dahilinde işlerle ilgili hususlar için Müdürler Kurulunca belirtilecek karşılıklar üzerine akreditifler açmak;

B) Tevdiat kabul ve verilen kıymetleri muhafaza etmek, havale ve mahsup işleri yapmak, senet tahsil etmek;

C) Gerçek ve tüzel kişiler adına ve hesabına esham ve tahvilat alım ve satımı ve kuponların tahsili işlemini yapmak;

D) Şube ve muhabiri bulunan ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının şubesi veya muhabiri bulunmayan yerlerde birinci maddede yazılı işlerin vezneçilik işlerini görmek,

E) Belediyelerin Banka kefaleti taşıyan senetlerini iskonto etmek ve senet reeskonte ettirmek.

Buraya kadar Banka kanun ve tüzüğü'nün takip ettiği sıraya göre Bankanın görev yetkilerini ve yapacağı teknik ve Bankacılık hizmetlerini kısaca ifade etmiş bulunuyoruz. Şimdi ise Bankanın kârlarının ne şekilde tevzi edildiğini görelim :

Kârların Dağıtım :

Bankanın her yıl bilânçoya göre tahakkuk edecek gayrisâfi kârından masraflar çıkarıldıktan sonra geri kalan mitkar şöyle tevzi olunur:

% 10 adi ihtiyata,

% 5'i olağanüstü ihtiyata,

% 5'i birer aylık tutarını geçmemek ve hizmetinde kusuru ve devamsızlığı görülenler dışta bırakılmak üzere 3659 sayılı kanun hükümlerine göre verilecek memur ve hizmetliler ikramiyesinde,

% 30'u köy sermaye payına,

% 50'si köylerin kalkınması ve gelişmesine dağıtılır.

Bu yüzde ellinin her sene kaç köye tahsis edileceği Genel Kurul tarafından, bu para ile hangi köylere neler yapılacağı veya alınacağı vilâyetlerin teklifi, İmar ve İskân Bakanlığının takdirine göre Müdürler Kurulunca belirtilir.

Yukarıda görüleceği gibi Bankanın kârının % 80'i köylerin kalkınması amacı için kullanılır.

Belediyeler Fonu :

Burada, Bankanın Son yıllardaki faaliyetinin büyük bir kısmını kapsayan fondan bahsetmekte isabet olacaktır.

Kanun vazı, Bankanın yurt imarındaki değerli faaliyetlerini daha yaygın hale getirmek ve bu amaçla yapılacak bir çok tesis ve yapıları ortak idarelere ucuza mal etmek için 5116 ve 5237 sayılı kanunlarla bazı hükümler vazetmiştir.

Bu hükümlere göre, çeşitli vergi ve rüsumlardan ortak idarelere isabet eden hisseler İller Bankasına yatırılmakta ve hisseler toplamının % 20'si fon adı altında İmar ve İskân Bakanlığı emrinde bir hesapta toplanmakta diğer % 80 ise ait olduğu idarenin borç taksitleri, faiz borçları ve ortaklık payı ve fon borçları kesildikten sonra, son nüfus sayımında bulunan nüfus adedine göre Belediyelere tevzi edilmektedir. Toplamının % 80'i Belediyelere, Bankaca tevzi olunan bu hisseler şu vergi ve resimlerden ayrılmaktadır :

Gelir vergisinden	% 5
Gümrük resimlerinden	% 15
Tekel resimlerinden	% 5
Dellâliye resimlerinden	% 1 - 2,5
Akaryakıt istihsal vergisinden	% 8
Trafik resminden	% 25 (fon ayrılmasında hesaba katılmaz tamamı tevzi olunur).

Bu hisseler toplamının % 80'inin Belediyelere tevziinden sonra fon ismi altında Bankada biriken paralar, nüfusu 50.000 den az olan Belediyelerin su, elektrik ve kanalizasyon projeleri, harita ve imar plânı, su elektrik ve kanalizasyon tesisleri gibi işlerine tahsis edilmektedir. Tahsisler İmar ve İskân Bakanlığınca yapılmaktadır. Ancak, bankadan normal şekilde istikraz yapmak imkânına sahip olan Belediyelere fondan tahsis yapılmasına mâni bulunmaktadır. Eğer tesis için istikraz kâfi gelmezse, noksan kalan miktar kadar fon tahsisi yapılabilir.

Bu suretle fondan Belediyelere verilen paralar yirmi senede eşit taksitlerle faizsiz olarak geri alınır.

Bu fon hesabı hacmi hakkında bir fikir vermek amacı ile 1965 yılındaki % 20 fon tahsilâtının takriben 63.000.000.— TL. fon taksit tahsilinin de (Belediyelere verilmiş fon paralarından 1965 yılında faizsiz olarak Bankaya dönen bu miktarın 21. milyon küsur olduğunu söyleyebiliriz.) Fondan yapılan tahsislerle 1965 yılı 11. ay sonuna kadar Belediyelerimize fiilen ödenmiş paralar toplamı 938. milyon küsur liradır.

İller Bankasının ortaklıkları :

Banka kuruluş kanununun 7. maddesinde yazılı faaliyetleri kolaylaştırmak amacı ile bazı ortaklıklar kurulmuştur. Bunlar su sayaçlarını yurt.

İNİNDE İMÂL EDEN SATIŞ, MUHTELİF SU, ELEKTRİK VE KAMU YAPILARINI REALİZE ETMEK ARACI İLE DE SİMELE ŞİRKETİDİR.

Ayrıca ortak idareler sigorta ettirmek ve masrafın bir kısmını dö-nüşünü temin etmek amacı ile Güven Sigorta Şirketinden mühim bu mik-tarda hisse satın almıştır.

Banka ayrıca T. C. Merkez Bankası ile Türkiye Turizm Bankasında kanunî ortak durumundadır.

İller Bankası Teşkilâtı :

İller Bankasının İdarî Teşkilâtı şunlardan ibarettir:

- I — Genel Kurul
- II — Müdürler Kurulu
- III — Genel Müdürlük

Genel Kurul :

Bankanın Genel Kurulu, İçişleri Bakanlığınca iller üç gruba ayrılma-
rak, her yıl nöbetleşe belli edilecektir.

A) Birinci grup içindeki 21 ilin Genel Meclislerinden kendi üyeleri arasında seçilecek birer kişiden,

B) İkinci grup içindeki 21 Belediyenin Genel Meclislerince kendi aralarından seçecekleri birer kişiden,

C) Üçüncü grup içindeki 21 köyün ihtiyar meclislerince kendi ara-larında seçilecek birer kişiden (63 adet Mahalli İdare Üyesi),

D) Maliye, Millî Eğitim, Bayındırlık, Sağlık, Tarım ve Ticaret Bakanlıklarını temsil etmek üzere gönderilecek birer kişiden meydana gelir.

A. B. C. fıkralarında yazılı üyeler, üye göndermeyen il, Belediye ve Köyleri de temsil ederler.

Böylece üç grup ayrı vasıfta üye göndererek Genel Kurulu teşkil ederler, Genel Kurul, Nisan ayı içinde İmar ve İskân Bakanlığı veya vekilinin başkanlığında toplanır. Genel Kurul salt çoğunlukta görüşmeye başlayabilir. İlk toplantıda yeter sayı temin olmazsa toplantı üç gün sonra bırakılır. İkinci toplantıya gelen üyelerin sayısı ne olursa olsun Genel Kurul bu üyelerle toplanır.

Genel Kurul zabıtalari ile meşgul olacak üyeleri seçer.

Genel Kurul, Müdürler Kurulu tarafından hazırlanan yıllık raporu ve bilânçoyu inceleyerek karara bağlar. Banka çalışmalarının İller Bankası Kanununa ve Banka tüzük hükümlerine ve bunların kuruluş gayelerine uygun olarak yürütülmesini kontrol eder. 19. madde gereğince kârdan ayrılacak köy hisselerinin kaç köye dağıtılacağına karar verir. Bankanın durumunda gerekli görülecek değişikliklere ait sistemler ve tahsili imkânsız alacakların silinmesini görüşerek karara bağlar ve gelecek hesap dönemi için bir murakıp seçer.

Müdürler Kurulu :

Kanunun ilk şekli ile bir başkan ve beş üyeden bir de tabii üye Genel Müdürdan ibaret olmak üzere 7 kişiden müteşekkil idiye de; İmar ve İskân Bakanlığının son kararı ile üye adedi üçe indirilmiş ve sonradan çıkan 23 yılıl kanun hükmü ile de eski İdare Meclisi, birisi intihap volu ile seçilen Müdürler Kuruluna inkilâp etmiş ve Banka Genel Müdüriine Müdürler Kurulu Başkanlığı verilmiştir. (Böylece Genel Müdürle beraber 4 kişi olmaktadır) tâyin edilen üyelerin görevi üç yıl sürer icap ederse üç yıl sonra yeniden tâyin edilebilirler. Seçimle iş başına gelen üyelerin hizmet süresi iki yıl olup, bu müddetin hitamında yeniden seçim yapılır. Aynı üye yeniden seçilebilir.

Müdürler Kurulu üyelerinin İdare Âmirliğinde, Bankacılıkta ve Banka Kanununun konusuna göre teknik işlerde veya şehircilikte görgü ve uzmanlık sahibi olmaları ve uzmanlıklara uygun, yüksek tahsil görmüş bulunmaları şarttır.

Müdürler Kurulu Genel Müdürlükçe teklif edilecek yıllık bütçe ve kadroları inceler ve kabul eder. Genel Müdürlükçe yapılan teklifleri inceler karara bağlar. Tüzüğünde gösterilen haddenden fazla miktardaki ikrazlar hakkında karar verir. Genel Müdürlükçe düzenlenen blânçoyu inceler ve Banka kârından yüzde ellisinin o yıl için İmar ve İskân Bakanlığının direktifine göre hangi köylere tahsis edileceğini ve bu para ile o köylere neler tedarik olunacağını veya neler yapılacağını karara bağlar.

Murakıplar :

Bankanın işlemleri, hizmet süreleri içinde devamlı olarak iş görecekt iki murakıp tarafından denetlenir.

Murakıplardan biri Banka Genel Genel Kurulu, diğeri İmar ve İskân Bakanlığı tarafından birer yıllık hesap dönemleri için seçilir. Ancak İmar ve İskân Bakanlığının aldığı son kararlar bu miktarı bire indirilmiştir. Seçim 23 sayılı kanundaki esaslara göre yapılır:

Murakıplar, Bankanın bütün işlem ve hesaplarını denetlemek, defterlerini ve ve vezneyi sık sık teftiş etmek,
İdare Meclisince hazırlanan blâncoyu inceleyerek inceleme neticelerini bir raporla Genel Kurula bildirmek,
Acele tedbir alınması icap eden hususlarda Genel Müdürle, Müdürler Kuruluna malûmat vermek gibi vazifeleri olmakla beraber icabında oya katılmaksızın Müdürler Kurulu toplantılarında bulunabilir.

İdare işlerine hiç bir şekilde müdahalede bulunamaz. Kanun, Tüzük ve Yönetmeliklere aykırı gördüğü hususları raporla Genel Kurula, İmar ve İskân Bakanlığına bildirir. 15. 7. 1960 tarihinde yürürlüğe giren 23 sayılı kanunun 10. madesi gereğince Bankanın işlemleri, 3460 sayılı kanuna tâbi bulunan İktisadî Devlet Teşekküllerinde olduğu gibi, Yüksek Mürakabe Heyetinin denetlemesine tâbi tutulmuştur.

Bu hükme göre, adı geçen heyet Bankanın işlemlerini her yönden mürakabe etmekte idi. Sonradan 22.5.1964 tarihinde yürürlüğe giren 468 sayılı kanun ise İller Bankasını, Başbakanlık Yüksek Mürakabe Heyetinin denetlemesine tâbi tutmuş, ancak, bu denetleme sonuçlarının bir rapor halinde düzenlenmesi ile iktifa etmiştir.

Bu duruma göre, Bankamızın yıllık faaliyetini ve blâncolarının tasdiki yine yalnız Banka Genel Kurulunun vazifeleri meyanında kalmaktadır.

Genel Müdürlük merkez ve Bölge Teşkilâtı :

Bakan Kanun, Tüzük ve Yönetmelikler hükümlerine ve Müdürler Kurulu kararlarına göre Bankayı yönetir. Bir idari iki teknik olmak üzere üç Genel Müdür Muavini vardır.

Merkez Teşkilâtını teknik ve idarî olmak üzere iki kısımda mütalâa edebiliriz.

İdarî Servisler :

Danışma, Teftiş ve Kontrol Kurullarından başka Muhasebe, İkraz ve Krediler, Hukuk İşleri, Ticaret, Personel, Sosyal İşler, İstatistik Neşriyat ve Organizasyon Müdürlükleri,

Teknik Servisler :

Harita, Şehircilik, Belediyeler İmar Plânlama, Yapı Enerji, Su ve Kanalizasyon, Sondaj ve Kurs Müdürlükleridir.

Bölge Müdürlükleri :

Merkez teşkilâtından başka Bankaca yaptırılmakta olan tesislerin teknik kontrol ve mürakabesini yapmak, Belediyelere iştigal konularında yardımcı olmak amacı ile, İstanbul, Bursa, İzmir, Antalya, Ankara, Samsun, Adana, Diyarbakır, Trabzon, Elâzığ, Erzurum, Konya, Kayseri; Van, Eskişehir Bölge Müdürlüklerine sahiptir.

— II —

İLLER BANKASININ, SAKARYA'YA HİZMETLERİ

Sizi hayırlı bir mâli müessesemizin organizasyonu ile biraz fazla meşgul ettiğimi kabul ediyorum. Fakat bir taraftan bu müesseseden yardım isteyenler, Belediye ve idarecileri yardım kaynağının tabiri caizse doğuşu ve teşkilâtı hakkında; öbür yandan demokrasilerde İdare ve Belediyelerle işbirliği yapan ve yapması da gereken halkı bu yardım kaynağı etrafında bilgilî kılma zarureti sizin sabrınıza lâyiktir kanaatindeyim. Bu hususta S. S. A. M. de benimle aynı fikirdedir.

Şimdi Sakarya'nızı kaza kaza, bucak bucak, köy köy haritada beraber dolaşacağız ve Millî Mâli Müessesemizin münasebetlerini anlatacağız.

Kıymetli Millî müessesemiz gerek kaza iken, gerek vilâyet olduktan sonra Adapazarı'na ve kazalarına ait 1) Harita, 2) Şehircilik, 3) Yapı, 4) Enerji, 5) Su bakımlarından yapılan hizmetlere geçiyoruz.

I — HARİTA İŞLERİ :**Adapazarı (Merkez) :**

662 hektar meskûn 2128 hektarı gayrimeskûn olmak üzere 2.790 hektarlık sahanın halihazır haritası yaptırılarak 1955 yılında tasdik ettirilmiştir.

Arifiye :

50 hektar meskûn 591 hektarı gayrimeskûn olmak üzere 651 hektar sahanın halihazır haritası yaptırılarak 1961 yılında tasdik ettirilmiştir.

Serdivan :

47 hektar meskùn 298 hektarı gayrimeskùn olmak üzere 345 hektarlık sahanın halihazır haritası yaptırılarak 1062 yılında tasdi kettirilmiştir. Bunu takriben 1967 yılında Sapanca gölü civarında Serdian'a ait 250 hektarlık bir kısım ilâve haritası 43.409.79 TL. bedel ve 7 ay müddetle ihale edilmiştir.

Söğütlü :

70 hektari meskùn 60 hektarı gayrimeskùn olmak üzere 140 hektarlık sahanın halihazır haritası yaptırılarak 1948 yılında tasdik ettirilmiştir.

Akyazı :

80 hektar meskùn 60 hektarı gayrimeskùn olmak üzere 140 hektarlık sahanın halihazır haritası yaptırılarak 1948 yılında tasdik ettilmiştir.

Geyve :

91 hektar meskùn 204 hektarı gayrimeskùn olmak üzere 295 hektarlık sahanın halihazır haritası yaptırılarak 1964 yılında tasdik ettirilmiştir.

Alifuatpaşa :

38 hektar meskùn 267 hektarı gayrimeskùn olmak üzere 305 hektarlık sahanın halihazır haritası yaptırılarak 1960 yılında tasdik ettirilmiştir.

Pamukova :

30 hektar meskùn 120 hektar gayrimeskùn olmak üzere 150 hektarlık sahanın halihazır haritası yaptırılarak 1955 yılında tasdik ettirilmiştir.

Taraklı :

30 hektar meskùn 120 hektar gayrimeskùn olmak üzere 150 hektarlık sahanın halihazır haritası yaptırılarak 1965 yılında tasdik ettirilmiştir.

Karasu :

İlk defa 30 hektar meskùn 30 hektar gayrimeskùn olmak üzere 60 hektarlık bir kısım halihazır haritası yaptırılarak 1951 yılında tasdik et-

tirilmiş bunu plâj sahalarının halihazır haritasının alınması **takip etmiş**, zaman içindeki gelişme gözönünde bulundurularak, 79 hektar **meskûn** 249 hektarı gayrimeskûn olmak üzere 328 hektarlık sahanın **halihazır** haritası yaptırılarak 1964 yılında tasdik ettirilmiştir.

Kocaeli :

İlk defa plâj sahalarının 90 hektarlık haritası yaptırılarak 1960 yılında tasdik ettirilmiştir.

Bunu takiben kasabanın 50 hektarı meskûn 195 hektarı **gayrimeskûn** olmak üzere 245 hektarlık sahanın halihazır haritası yaptırılarak 1962 yılında tasdik ettirilmiştir.

Sinanoğlu :

90 hektar meskûn 122 hektar gayrimeskûn olmak üzere 121 hektarlık bir kısmın halihazır haritası yaptırılarak 1965 yılında tasdik ettirilmiştir.

Sapanca :

50 hektar meskûn 190 hektarı gayrimeskûn olmak üzere 240 hektarlık bir sahanın halihazır haritası yaptırılarak 1951 yılında tasdik ettirilmiştir.

Hendek :

İlk halihazır haritası Bayındırlık Bakanlığınca yaptırılmıştır. **Haliha-**zır haritası zaman içinde fennî kıymetini kaybettiğinden 1967 yılında 212 hektar meskûn 574 hektar gayrimeskûn olmak üzere 786 hektarlık harita 16 ay müddetle 176.743, 54 liraya ihale edilmiştir.

Erenler :

1967 yılında 140 hektar meskûn 1230 gayrimeskûn olmak üzere 1370 hektarlık bir sahanın halihazır haritası 261.048.47 TL. bedel ve 18 ay müddetle ihale edilmiştir.

II — ŞEHİRCİLİK İŞLERİ :

Adapazarı :

Adapazarı (merkez) imar plânı 1955 yılında yarışma yoluyla yaptırılmıştır.

Arifiye :

İmâr plânı İller Bankasınca, 30.500.— TL. bedelle ihale edilmiş ve 1963 yılında ikmal olunarak tasdik ettirilmiştir.

Serdivan :

İmar plânı İller Bankasınca 50.000.— TL. bedelle ihale edilmiş ve 1964 de ikmal olunarak tasdik ettirilmiştir.

Söğütü :

İmar plânı İller Bankasınca 29.998.— TL. bedelle ihale edilmiş ve 1964 de bitirilerek tasdik ettirilmiştir.

Akyar :

İmar plânı, İller Bankasınca 4.000.— TL. bedelle ihale edilmiş ve 1950 de ikmal olunarak tasdik ettirilmiştir.

Geyve :

İmar plânı, İller Bankasınca 1.378.— TL. bedelle 1948 yılında yaptırılmış ise de aradan uzun zaman geçtiği için, imar plânı işi günün ihtiyaçlarına göre yeniden ele alınmıştır.

Alifuatpaşa :

İmar plânı, İller Bankasınca 15.169.— TL. ye ihale edilmiş 1963 yılında tasdik ettirilmiştir.

Pamukova :

İmar plânı, İller Bankasınca 12.600.— TL. ye ihale edilmiş ve 1958 de tasdiü ettirilmiştir.

Taraklı :

İmar plânı, İller Bankasınca 33.500.— TL. bedelle ihale edilmiş ve 1967 de ikmal olunarak tasdik ettirilmiştir.

Karasu :

Plâj kısmına ait 1952 yılında yapılmış bir imar plânı varsa da, günün ihtiyaçlarına cevap verecek ve Karasu'nun tamamını kapsayacak şe-

kilde yeni imar plânı İller Bankasınca 1966 yılında 25.000.— TL. bedelle ihale edilmiştir. İmar plânının hazırlanması işi halen devam etmektedir.

Kocaeli :

Plâj kısmı için 1962 yılında 7.940.— TL. sına mevzii bir imar plânı yapılmış, 1965 yılında da İller Bankasınca 24.459.— TL. bedelle kasaba için bir imar plânı yaptırılarak tasdik ettirilmiştir.

Sinanoglu :

İller Bankasınca, 29.900.— TL. ye imar plânının hazırlanması işi ihale edilmiş olup, halen çalışmalara devam olmaktadır.

Sapanca :

İller Bankasınca 1957 de 8.950.— TL. ye yaptırılmış olan imar plânına sahiptir.

Not :

Hendek ve Erenler'in imar plânı işi önümüzdeki yıllarda ele alınacaktır.

III — YAPI İŞLERİ :

Çark mesire yerinde, lokanta, gazino, açık hava tiyatrosu, büfeler, satış üniteleri ve çocuk bahçeleri ihtiva eden eğlence sitesi projesi ile Sapanca kenarında gazino ve misafirhane projeleri hazırlanmıştır.

Ayrıca, Adapazarına A. İ. D. malzemelerinden birer adet 5 tonluk Beo çekici kamyon ve tamirhane kamyonu verilmiştir.

Elektrik İşleri :

Adapazarı : Elektrik şebekesi :

Alçak ve orta gerilim şebekelerinin tevzii, Şehir elektrik şebekesinin tevzi ve ıslah işi 1963 yılında Bankaca ele alınmış ve 27.3.1965 tarihinde ikmal edilerek hizmete açılmıştır. Şehir enerji ihtiyacı Etibank'ın indirici merkezinden temin olunarak, toplam gücü 10614 KVA olan 46 trafo merkezinden 6,3 Kv. dan 0,4 Kv. a indirilip şehre dağıtılmaktadır.

Şehirde :

21350 metre orta gerilim elektrik şebekesi (6,3 Kv)
 7400 " " " yeraltı kablosu
 99864 " alçak " elektrik şebekesi
 5600 " " " yeraltı kablosu
 tesis edilmiş, bu şebekelerde
 663 adet demir direk,
 2411 " beton direk kullanılmıştır.

Arifiye : Alçak gerilim elektrik şebekesi.

Kasabının elektrik tesisatı 1960 yılında Bankaca ele alınıp 27.12.1962 tarihinde ikmal edilerek hizmete açılmıştır. Enerji ihtiyacı, Arifiye ve Sapanca Belediyelerinin iştiraki ile kurulan (Ayan Birliği) tarafından tesis olunan 15 Kv. luk hava hattı ile enterkonnekte şebekeden alınıp bu kasabalara nakledilmektedir. Kasaba içine kadar getirilen enerji toplam takatı 225 KVA olan 2 adet trafo merkezinden 15 Kv. dan 0,4 Kv. a indirilerek kasabaya dağıtılmaktadır. Alçak gerilim şebekesi 9092 m, ve beton direk sayısı 204 adettir.

Sapanca : Alçak gerilim elektrik Şebekesi.

Kasabının ilk elektrik tesisatı Banka tarafından 1950 yılında yaptırılmıştı. Enerji ihtiyacı 67 beygir gücündeki dizel elektrik santralından temin olunup alçak gerilim olarak kasabaya dağıtılmakta idi.

Mevcut tesisin tevzi ve ıslah işi 1960 yılında yine Bankamız tarafından ele alınmış ve 28.12.1962 tarihinde ikmal edilerek hizmete açılmıştır. Bu kerre enerji ihtiyacı, Ayan Birliği tarafından tesis olunan 14 Kv. luk hava hattı ile enterkonnekte şebekeden alınıp kasabaya nakledilmektedir. Kasaba içine kadar getirilen enerji toplam takatı 450 KVA olan 4 adet trafo merkezinde 15 Kv. dan 0,4 kv. a indirilerek dağıtılmaktadır

Tesis olunan orta gerilim şebekesi (15 Kv.)	2463 m.
" " alçak " " (0,4 Kv.)	12500 "
Dikilen direk sayısı (Beton)	316

Serdivan : Orta ve alçak gerilim Elektrik Şebekeleri.

Kasabının elektrik tesisatı 1960 yılında Bankaca ele alınmış ve 23.6.1964 tarihinde ikmal edilerek işletmeye açılmıştır. Enerji ihtiyacı. Söğütlü, Sınanoğlu, Köcaeli, Karasu ve bu Belediyenin iştiraki ile kurulan (Sakarya irligi) tarafından Enterkonnekte şebekeden temin olunmak-

ta ve hava hattı ile bu kasabaya kadar getirilmelidir. 15 Kv.lık enerji, kasabada tesis olunan toplam takatı 425 KVA olan 3 trafo merkezinde 0,4 KV. a indirilip kasabaya dağıtılmaktadır.

Tesis olunan orta gerilim şebekesi (15 Kv.)	2329 m.
" " alçak " " (0.4 Kv.)	8820 m.
Dikilen direk sayısı (Beton)	209

Söğütlü : Orta ve alçak gerilim elektrik şebekeleri.

Kasabanın elektrik tesisatı 1960 yılında Bankaca ele alınmış ve 23.6.1964 tarihinde ikmal edilerek işletmeye açılmıştır. Enerji ihtiyacı, Sakarya Birliği tarafından enterkonnekte şebekeden temin olunmakta ve hava hattı ile bu kasabaya kadar getirilmektedir.

15 Kv. luk enerji kasabada tesis olunan toplam takatı 225 KVA olan 2 adet trafo merkezinden 0,4 Kv. a indirilip kasabaya dağıtılmaktadır.

Tesis olunan orta gerilim şebekesi	1070 m.
" " alçak " " "	5500 m.
Dikilen direk sayısı (Beton)	123 adet.

Sinanoğlu : Orta ve alçak gerilim elektrik şebekeleri.

Kasabanın elektrik tesisatı 1960 yılında Bankaca ele alınmış ve 23.6.1964 tarihinde ikmal edilerek işletmeye açılmıştır. Enerji ihtiyacı, Sakarya Birliği tarafından enterkonnekte şebekeden temin olunmakta ve hava hattı ile bu kasabaya kadar getirilmektedir. 15. Kv. lık enerji kasabada tesis olunan toplam takatı 175 KVA olan 2 adet trafo merkezinden, 0,4 Kv. a indirilip kasabaya dağıtılmaktadır.

Direk sayısı (Beton)	170 adet.
Orta ve alçak gerilim şebekeleri	10.220 m

Karasu : Orta ve alçak gerilim elektrik şebekeleri.

Kasabanın ilk elektrik tesisatı, banka tarafından 1954 yılında yapılmıştır. Enerji ihtiyacı 67 beygir gücündeki dizelli elektrik santralından temin olunup alçak gerilim olarak kasabaya dağıtılmakta idi.

Mevcut tesisin tevsi ve ıslahı ile Yenimahalleye enerji verilmesi işi 1960 yılında yine Bankamızca ele alınmış ve 23.6.1964 tarihinde ikmal edilerek hizmete açılmıştır. Bu kerre Enerji ihtiyacı Sakarya birliği tara-

fından enterkonnekte şebekeden temin olunmakta, hava hattı ile bu kasabaya ve Yenimahalleye kadar getirilmektedir. 15. KV.lık kasabada tesis olunan toplam takatı 263 KVA olan 2 adet trafo merkezinden 0,4 Kv.a indirilip kasabaya ve Yenimahalleye dağıtılmaktadır.

Orta ve alçak gerilim şebeke uzunluğu	3280 m.
Direk sayısı (Beton)	69

Kocaali : Orta ve alçak gerilim elektrik şebekeleri.

Kasabanın elektrik tesisatı 1960 yılında bankaca ele alınmış ve 23.6.1964 tarihinde ikmal edilerek işletmeye açılmıştır. Enerji ihtiyacı, Sakarya Birliği tarafından enterkonnekte şebekeden temin olunmakta ve hava hattı ile kasabaya kadar getirilmektedir. 15 Kv.lık enerji kasabadan tesis olunan toplam takatı 260 KVA olan 2 adet trafo merkezinden, 0,4 kv. a indirilip kasabaya dağıtılmaktadır.

Tesis olunan :

Orta ve alçak gerilim şebekeleri	9923 m.
Direk sayısı (Beton)	177 Ad.

Pamukova : Orta ve alçak gerilim şebekelerinin tevzii :

Kasabanın ilk elektrik tesisatı dizelli olarak 1954 yılında Bankaca yaptırılmıştır. Bilâhare kasaba kenarında Etibank tarafından indirici trafo merkezi tesis edilmesi üzerine, lüzumlu enerji 477 m.lik hava hattı ile ve 15 kv.lık olarak bu merkezden alınmaya başlanılmış, santraldaki dizeller iptal edilerek buraya tesis edilen 250 kv.lık indirici trafo merkezi ile kasabaya cereyan verilmeye başlanılmıştır. Kasabanın elektrik işi 6.12.1966 tarihinde akdolunan sözleşme ile yine bankamızca ele alınmıştır. İş devam etmektedir.

Yapılacak iş : 1103 M, 26 beton direkli orta gerilim şebekesi ile alçak gerilim şebekesi yapılması, beheri 100 ve 125 kv.lık olan 2 adet 150,4 kv.lık indirici trafo merkezleri tesisidir.

Geyve : Orta ve alçak gerilim şebekeleri tevzi ve ıslahı.

Kasaba elektrik tesisatının tevzii ve ıslahı işi 1960 yılında Bankaca ele alınmış ve 18.11.1964 tarihinde ikmal edilerek hizmete açılmıştır. Enerji ihtiyacı, bu Belediye ve Alifuatpaşa Belediyesinin aralarında kurdukları (Geyve Birliği) tarafından enterkonnekte şebekeden temin olunmakta 15. Kv.lık hava hatları ile bu belediyelere nakledilmektedir. 15

Kv.lık enerjinin kasabaya dağılımı için mevcut şebekeye toplam gücü 570 kva olan 3 adet indirici trafo merkezi tesis edilmiş 1400 m. orta gerilim şebekesi, 53.500 m. alçak gerilim şebekeleri yapılmış, ayrıca 332 adet yeni beton direk dikilmiştir.

Alifuatpaşa : İndirici trafo merkezi tesisi.

Kasabanın elektrik şebekesi Belediyesi tarafından yaptırılmıştır. Geyve Birliği vasıtası ile entekonnekte şebekeden temin olunan 15 kv.lık enerjinin kasabaya dağıtımını yapmak üzere Banka aracılığıyla 1 adet 15/0,4 kv.lık ve 200 kva. indirici trafo tesis edilmiş ve 18.11.1964 tarihinde hizmete konulmuştur.

Hendek : Enerji nakil hattı, orta ve alçak gerilim şebekeleri.

Kasabanın enerji ihtiyacı 1966 yılına kadar, belediyeye ait hidro elektrik santraldan temin edilmekte iken, Belediyenin Akyazı Belediyesi ile aralarında kurdukları (Akova Birliği) vasıtası ile enterkonnekt şebekeden enerji temini cihetine gidilmiş ve bu iş 1964 yılında bankamızca ele alınıp 6.5.1966 tarihinde ikmal edilerek hizmete açılmıştır.

Enerji, Haraklıdaki merkezden (15 Kv. olarak) alınarak hava hattı ile kasabaya nakledilmekte ve toplam gücü 1046 kva. olan 10 adet 15/0,4 kv.lık indirici trafo merkezinden şebekeye dağıtılmaktadır.

Yapılan işler :

10.225 m.	15 kv.lık enerji nakil hattı
8.200 m.	" orta gerilim şebekesi
32.300 m.	0,4 " alçak gerilim şebekesi
10x10 Ad.	15/0,4 Kv. İndirici trafo merkezi
1.050 m.	yeraltı kablosu ferşi
751 Ad.	beton ve demir direk dikilmesi.

Akyazı : Orta ve alçak gerilim şebekelerinin tevzii

Kasabanın, 127 beygir gücündeki hidro elektrik tesisatı ve elektrik şebekesi banka tarafından 1956 yılında yaptırılmıştır.

Enerji ihtiyacının kurucusu bulunduğu Akova Birliği vasıtası ile enterkonnekte şebekeden alınması için Belediye teşebbüse geçmiş ve bankamızın 1964 yılı yatırım programında yer alan kasabanın elektrik işi

1964 yılında belediyesince ihale edilmek suretiyle kısım kısım yaptırılmaktadır.

Proje keşfi : 1.229.000 TL. dir.

Tarıkla Orta ve alçak gerilim elektrik şebekeleri :

Kasabanın enerji ihtiyacını karşılamak gayesiyle 1960 yılında banka aracılığı ile elektrik santralına 90 ar beygir gücünde 2 ad. dizel elektrojen gurubu tesis ettirilmiş, ayrıca soğutma havuzu inşaa olunmuştu. Halen, enerji hidroelektrik ve dizel santrallarından temin olunmaktadır. Gelişen kasabaya enerji dağıtımını temin için bankamız aracılığıyla kasabaya, 63 er. Kva. gücünde 2 adet indirici trafo merkezi tesis edilmiş, orta ve alçak gerilim şebekeleri tevsi edilerek 12.2.1966 tarihinde hizmete açılmıştır.

Erenler :

Belediyenin teşekkülünden evvel Adapazarının bir semti olan Erenler'in elektrik tesisatı Adapazarı Belediyesi tarafından yaptırılmıştır.

Günden güne gelişen ve 7 mahalleye ayrılan kasabanın bir kısmında elektrik olmadığından buraların elektrikleştirilmesi ve kasaba elektriğinin müstakil hale getirilmesi, Adapazarı - Akyazı 34,5 kv. lık enerji nakil hattının kasabanın içinden geçmesi dolayısıyla bu hattın cereyan alınması için gerekli işlemin yapılması Belediye tarafından talep edildiğinden bu isteklerin mahallinde etüd edilmesi için 1. Bölge Müdürlüğüne talimat verilmiştir.

V — SU İŞLERİ :

Adapazarı :

Adapazarı içme su tesisi ilk defa 17.6.1952 tarihinde Bankamızca il-su şirketine ihale edilmiştir.

Bu tesis, priz ve pompalama kuyusu — 7 km. isale — terfi istasyonunu — Motopomp — 1000 M³ lük depodan ibarettir.

Bu işe ait proje debisi 68 LT/sn. olup, inşaatın sonunda mahalline giden kabul hey'eti isale edilen suyu 10 - 12 Lt/sn. bulmuş ayrıca bazı mühim arızalar da tesbit etmiştir. Bilâhare mahallinde yaptırılan tetkiklerde, tesbit edilen arızaların giderilmeyeceği neticesine de varılmıştır.

Aradan geçen uzun zaman zarfında şehrin nüfusu ile birlikte içmesuyu ihtiyacı da büyük artışlar göstermiştir. Halen Vilâyetin içmesu ihtiyacı 190 Lt/sn., 30 sene sonraki ihtiyacı da 740 LT/sn. olarak tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Banka şehrin âcil ihtiyacını karşılamak maksadiyle yeni bir proje hazırlamış bulunmaktadır. Bu proje halen ikmâl edilmiş olup tetkik edilmektedir.

Bu proje gereğince şehrin içmesuyu Sapanca gölünden temi nedilecektir. Bu su 1000 M³ lük bir ara depoya basılarak oradan cazibe ile 5000 M³ lük bir depoya isale edilecek oradan da Adapazarı - Serdiren ve Erenlere tevzi edilecektir.

Bu iş 1967 resmî programına 4.200.000.— lira proje bedeli üzerinden dahil edilmiş bulunmaktadır.

Bu cümleden olarak mezkûr projenin ilk kademesi olan 700 - 800 m. tulde ikinci bir terfi hattı ile 5000 M³ lük depo işi ele alınmış bulunmaktadır. Bu işler 1.500.000.— lira keşif bedelle 1. Bölge Müdürlüğümüzce emaneten yaptırılacaktır. Bu husus Müdürler Kurulumuzca 30.3.1967 gün ve 13/329 sayı ile karara bağlanmıştır.

Belediyeden beklenen yetki kararı gelir gelmez lüzumlu para emanet komisyonuna derhal gönderilecektir.

Mevcut projenin tetkik ve tasdikinden sonra da projenin geri kalan kısımlar ele alınacaktır. Adapazarı'nın şebeke işi 1965 yılında ele alınmış olup 25.000.— Km. kadar şebeke borusu döşenmiştir. Serdivan kasabasına ait şebeke işi de 1966 yılında ele alınmış olup 4460 m. tulde beru döşenmiştir.

Akyazı :

Akyazı - İsale - Depo - Şebeke'den ibaret olan iş 91.667.73 lira keşif bedeli üzerinden 22.12.1950 yılında ihale edilmiştir.

Halen bu tesisatta şehre 5 Et/sn. civarında su verilmektedir. Halbuki kasabanın ihtiyacı 18,5 Lt/sn. civarındadır. Bunun 1965 yılında tasdik edilen yeni avan projesine göre tesisatın tesvii icap etmiştir. Yeni projeye göre lüzumlu terfi tesisleri, terfi hattı 400 M³ lük gömme depo ve bir kısım şebeke işleri Bölge Müdürlüğümüzce emaneten yaptırılmaktadır. Lüzumlu bütün boruları tahsis edilmiştir. İnşaata devam edilmekte olup bu inşaat mevsimi içinde ikmâl edilecektir.

Hendek :

İçmesi işi 7.4.1950 tarihinde 70.526.60 lira keşif bedeli üzerinden Bankamızca ihale edilmiştir. Komple bir tesisat yaptırılmıştır.

Bu tesisat kasabanın daha uzun yıllar ihtiyacını karşılayacak durumda iken 1965 yılında vukua gelen sel baskını sırasında kaptaj tesisleri tahrip olmuş ve had bir su sıkıntısı başlamıştır. Bunun üzerine Belediye depoya daha yakın bir yerde drenajlarla su temin etmiş, bu suyun isalesini talep etmiştir. Bu iş programda olmadığından durum Müdürler Kuruluna arz edilerek 1967 programı âcil işler bölümünden Belediyesine gerekli yardımın yapılması kararlaştırılmıştır.

Bu cümleden olarak önümüzdeki günlerde 1900 m. 150 mm. lik boru ile birlikte 100.000.— lira para Belediyesine gönderilecektir.

Bu işi Belediye kendisi yapacak, muhtemelen bu sene içinde ikmâl edilecektir.

Sapanca :

İçmesi işi ilk defa 28.9.1950 yılında 84.633.35 lira teşif bedeli üzerinden ihale edilmiş ve kasabada komple bir tesisat yaptırılmıştır. Bu tesisatta kasabaya 1.20 Lt/sn. su verilmekte idi. Bu su ihtiyaca kâfi gelmediğinden 1962 yılında yeni bir proje yaptırılmış, ve içmesi işi de 1963 yılında yeniden ele alınmıştır.

Bu projeye göre şehre yeni üç menbadan isale edilecek su 500 M³ lük bir depoya bağlanacak baradan da tevzi edilecek şebekeye dağıtılacaktır.

Halen bu inşaat tamamlanmış ve kabulüne de gidilmiştir. Şebekeye 10 km. boru ferşedilmiştir.

Pamukova :

Kasabada 1950 tarihinde komple bir içmesi tesisi yaptırılmıştır. Keşif bedeli 100.407.18 lira olup, yaptırılan işler 1869 m. isale 100 m³ depo 3789 m. şebekeden ibarettir.

Bu tesisatla kasabaya 2.00 Lt/sn. su getirilmiştir. İhtiyaç daha fazla olduğundan 1959 yılında yeni bir proje yaptırılmış ve 1963 yılında ihale edilmiştir. Bu ihale ile 13000 m. isale borusu 6000 m. şebeke borusu dönecek 200 m³ lük yeni bir depo yapılmış olacaktır. B u iş de bu sene içinde ikmâl edilmiş olacaktır.

Geyve :

1952 - 1953 yıllarında kasabada komple bir içmesu tesisi yaptırılmıştır. Yapılan işler 1043 m. isale, 100 m³ depo, 6557 m. şebeke'den ibarettir .Kasabanın âcil su ihtiyacı olduğu hususunda dosyalarımızda bir kayıt yoktur. Kasabanın halen imar plânı yapılmaktadır. Biter bitmez içmesu projesinin de yapılmasına başlanacaktır.

Karasu - Kocaeli :

Kaptaj - İsale - Depo - Şebeke'den ibaret tesis 96.962.38 lira bedelle 1950 tarihinde ihale edilmiş 1952 yılı sonunda ikmâl edilmiştir. 4300 m. isale borusu, 7055 m. şebeke borusu döşenmiş 60 M³ lük depo yaptırılmıştır. Halen çok az miktarda su isale edilmekte olup ihtiyacın çok altında bulunmaktadır. Karasu'nun müstakbel ihtiyacı 25 Lt/sn. olup halen gelen su miktarı 1.20 Lt/sn. civarındadır.

İçmesu ihtiyacının had safhada olan su sebebiyle hazırlanan yeni projeye göre içmesu işi 1967 resmî programına 4300.000.— lira bedelle alınmıştır.

Bu projeye göre Karasu ve Kocaeli kasabalarının içmesu ihtiyacı temin edilmiş olacaktır.

10.9 km. tulündeki isale sonuna yapılacak tevzi maslağından bir hat Karasu'ya bir hat da Kocaeli'ye gidecektir. Karasu isale tulü 11.0 Km., Kocaeli isale tulü 5,3 Km. dir.

Karasu'ya 800 M³, Kocaeli'ye 350 M³ lük depo yapılacaktır. Bu iş Nisan ayı içinde ihale edilmiş bulunacaktır.

Arifiye :

1965 nüfusu 3000'i geçtiğinden içmesu işi hakkında Y. S. E. den bilgi istendi. Gelecek cevaba göre içmesu durumu ele alınacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

1 — İller Bankası Kanunu, 2 — İller Bankası Tüzüğü, 3 — Fon Yönetmeliği, 4 — İller Bankası ikraz, kefalet avans işleri yönetmeliği, 5 — İller Bankasının kuruluş ve görevleri - Gazanfer Sönmez, 6 — Y. Müh. Mimar Ahmet Menderes: İmar plânlarının düzenlenmesi (İller Belediyeler Dergisi).

İKİTİM VE İZLENLER

İçmesu İşleri ve İller Bankası

— III —

SAKARYA'DA ŞEHİRLEŞME

Size önce millî-malî müesseselerimiz içinde hususî bir yeri olan I. B. hakkında umumî, I .B. nin Sakarya'nın şehirleşmesine ne gibi yardımlarda bulunduğuna dair hususî bazı bilgiler verdikten sonra şimdi şehrinizin şehirleşmesi üzerinde durmak isterim.

Türkiye nüfusunun gelişmesinde Birinci Dünya Savaşı ve İstiklâl Savaşı sonucu nüfusumuzdaki azalmayı giderici yönde Cumhuriyetin ilk yıllarında benimsenen nüfus artırma politikası tesirli bir rol oynamış ölümlerin azalması için sağlık şartlarını düzenleyici tedbirlerin yanı sıra doğumların teşvik edilmesini öngören tedbirlerin alınması müsbet sonuç vermiş son 15 yıl içinde daha öncelerdeki devrelerde erişilmeyen seviyede yıllık nüfus artışı oranları ortaya çıkmıştır. 1950-1955 döneminde binde 27.7, 1955-1960 döneminde binde 28.5, 1960-1965 döneminde (dış ülkelere giden işçilerle birlikte binde 26.1 nüfus artışı hızı olmuştur. Kalkınma hızını arttırmak amacı ile de nüfus artış hızını yavaşlatmak için nüfus politikasında bir değişiklik yapma gerekli olmuş ve 1965 den bu yana yeni bir nüfus politikası uygulanmaya başlanmıştır. Yeni politikanın esasını aile plânlaması teşkil etmektedir.

Nüfusun hızla arttığı ve doğurganlığın yüksek bir seviyede olduğu yurdumuzda 0-14 yaş grubunun toplam nüfus içindeki yüzdesinin yüksek olması sonucunu meydana getirmektedir. Bu grubun yükünü iktisaden faal olan 15-64 yaş gurubu taşımaktadır. Gelişmiş ülkelerde 0-14 yaş gurubu toplam nüfusun % 25-30 unu kapsamaktadır. Türkiyede bu oran % 42 ye varmıştır. Bu durumda ne olmaktadır. Ekonomiye katgıda bulunan üretken dediğimiz 15-64 yaş arasındaki yaş gurubunun yükü daha fazla olmaktadır. Yaş birleşimi ile ilgili diğer bir konu ise iş gücü arzı sahası yaratmak konusudur. Türkiye'de nüfus artışı istihdam (iş temin etmek) yönünden çok önemlidir. Nüfusumuzun hızla artması sonucu iş gücü arzı da artmaktadır. Yaratılan istihdam iş gücü arzı kadar olmadığı zaman aradaki fark tarımda gereğinden fazla insan çalışmasına yani gizli işsizliğe, tarım dışında ise açık işsizliğe yol açmaktadır. İşgücünün çeşitli sektörlere dağılmasının incelenmesi Türkiyenin iktisadî yapısına ortaya koymaktadır. Şöyle ki

Sektör	Üç ana sektörde çalışan nüfus		
	1955	1960	1965
	(1)	(2)	(3)
Tarım	82	79	75
Sanayi	9	10	12
Hizmetler	9	11	13

Nüfusumuzun % 70 i kır bölgelerde yaşamakta, çoğunluğu tarımla uğraşmaktadır. 1965 sayımı sonuçlarına göre iktisaden faal olan nüfusun (bunu daha önceden açıklamıştık yani 15-64 yaşı arasında olanların) % 75 i tarımda % 12 si sanayiide % 13 ü hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Sanayi ve hizmetlerde çalışanların oram gün geçtikçe artmaktadır. Bu artışın süratlenmesi istenilen noktaya hızla gelmesi Türkiye için arzu edilen bir husus olup devlet plânının ana hedeflerinden biridir. Konuyu buraya getirdiğimizde, şehirleşme konusuna geçmeden evvel şehir ve kır ayırımından bahsetmek istiyorum. Nüfus topluluklarında yerleşmenin yeri ve büyüklüğü toplumu meydana getiren kişilerin yaşayış şekilleri, birbirleriyle münasebetleri ve geçimlerini sağlamak için kullandıkları metodlar yönünden farklılıklar doğmaktadır. Şehir ve kır ayırımında yerleşmenin büyüklüğüne dayanan özelliklerle birlikte endüstrileşme, tarım dışı faaliyetler, enerjiye dayanan üretim, ihtisaslaşma, müesseseseleşme ailenin küçülmesi iş bölümünün doğması gibi iktisadi ve sosyal unsurlar büyük ağırlık taşımaktadır. 10.000 nüfus yurdumuzda şehir ve köy ayırımı için şehir niteliklerine uyması sebebiyle sınır olarak seçilmiştir. Yani nüfusu 10.000 e kadar olan yerler kır nüfusu 10.000 den fazla olan yerler şehir kabul edilmektedir. Bu durumda nüfusumuzun % 30 u şehirlerde yaşamaktadır.

ŞEHİR VE KÖY NÜFUSU NİSBETLERİ (1950-1965)

Yıllar	Şehirli Nüfus	Köylü Nüfus
1950	% 18.5	% 81.5
1955	22.1	77.9
1960	26.3	73.7
1965	29.9	70.1

Şehirli nüfus nisbetinin artışı şehirleşmenin bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan şehir niteliğindeki yerlerin sayıları da artmaktadır. Nüfus büyüklüklerine göre şehir sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

NÜFUS BÜYÜKLÜKLERİNE GÖRE ŞEHİR SAYILARI

Nüfus	1945	1955	1965
10-20.000	62	72	79
20-50.000	30	38	68
50-100.000	6	11	16
100.000 den fazla	4	6	14

Şehirli nüfusunun yıllık artış hızı 1960-1965 döneminde binde 51,5 olarak nüfus artışında (binde 29,9) fazladır. Şehir nüfusundaki artış doğumlar ile ölümler arasındaki farktan ziyade şehirlere olan güçten ileri gelmektedir.

Yerleşme düzeni ile ilgili diğer bir konu mesken ve nüfus münasebetidir. Türkiyede oda başına ortalama nüfus 2.36'dır. Gecekonduya yaşayan şehirli nüfusu oranı % 21.8'dir. 1965'te ortalama aile büyüklüğü 5-6'dır. Şehirdeki ortalama aile büyüklüğü 5 köylerde ise 6'dır. Bu açıklamadan sonra şehirleşmeyle neyi anlatmak istediğimize geçiyorum.

Şehirleşme belli bir zamanda belli bir ülkeden toplam nüfusun ne kadarının şehir vasfına uygun yerleşme noktalarında yaşadığını göstermektedir. Ya da şehir olarak vasıflandırılan yerlerin sayılarının artması ile ölçülmektedir. Bu da şehirleşme durumunun zaman içinde değişmesi şehir sayılan yerlerin sayılarının artmasına şehirleşme hareketi denilmektedir.

Şehirleşmenin hedefleri :

Kırdan şehirlere olan nüfus akımının sebeplerini, şehirlerin çekmesi ve kırm itmesi, olarak iki ana başlıkta tophyabiliriz. Türkiyede yukarıda bahsedilen iki ana sebebin hangisinin ağır bastığı konusunda derinlemesine araştırma yapılmış değildir. Fakat eldeki bazı istatistiki bilgiler Türkiye'de kırm itiminin, şehrin çekiminden üstün olduğunu destekler şekilde görünmektedir.

Çalışan nüfusun büyük çoğunluğu tarımla geçimini sağlamaktadır. Tarımda kişi başına gelir, Türkiye ortalamasının altındadır. Tarım gelirleri tarım dışındaki gelirlerin 1/3'üdür. Tarımda birim alan başına düşen verim çok küçüktür. Mer'aların ve ormanların aleyhine açılan tarım alanlarını erozyona mani olmak için 1/5'inin ilk kullandıkları gayelere ayrılması gerekmektedir.

Topraklar miras yoluyla gerektiğinden küçük alanlara ayrılmıştır. Bu durum verimi düşürmektedir. Teknolojik yeniliklerin uygulamasını güçleştirmektedir. Tarımda gizli ve mevsimlik işsizlik yaygındır. Ortalama bir çiftçi 95 gün çalışmaktadır. Traktörle sürülen tarlaların artması sonucu traktör 3 ile 9 kişinin işini yaptığından bu kadar insan işsiz kalmaktadır. Köylerde yaşamayı güçleştiren birtakım sosyal problemler de vardır. Bunların, kan gütme olayları (belirli bölgelerde), tarla ve sınır anlaşmazlıkları, kamu hizmetlerinin şehirlere daha yetersiz olmaları gibi sebepleri, kırların itimini temin eden genel sebepler olarak belirtebiliriz.

Şehrin çekimi konusuna gelince; endüstride ücretlerin tarımdan yüksek oluşu ve zaman içinde artması köydeki yaşama şartlarına nazaran şehirdeki yaşama şartlarının daha elverişli olması, köylü ana ve batabalar çocuklarının şehirlerdeki geçen mesleklere sahip olma isteğine imkân vermesi, şehirlerin çekimini temin eden genel sebebler olarak belirtilebilir. Yukarıda sıralamağa çalıştığımız sebeblerle memleketimiz şehirleşme olayına sahne olmaktadır. Pek tabiidir ki şehirleşmenin durdurulabileceği veya durdurulması icabettiği düşünülemez.

Şehirleşme gelişen memleketlerde arzu edilen bir husus hatta bir gelişme vasıtasıdır. Yalnız bu şehirleşmenin olumlu bir sonuca varması için bu güçten yararlanma imkânlarının araştırılması ve hizmet kollarında yeni istihdam imkânları yaratılması ile ilgili yatırımların zamanında yapmak icabettir.

Sakarya ili, Türkiyenin en gelişmiş ve şehirleşmiş Doğu Marmara Bölgesinde bulunmaktadır. Bu bölgenin gelişmişliğini gösteren hususları şöyle sıralayabiliriz:

— Bölge Nüfusu, ülke nüfusunun % 11 ini barındırmaktadır. Türkiye nüfus yoğunluğu 36 olmasına karşılık Doğu Marmara Bölgesinde 126 dır. Türkiye'de nüfusun % 79 u tarımda, % 10 u sanayide ve % 10 u hizmetler sektöründe çalışmasına karşılık D. M. Bölgesinde bu oran tarımda % 42, sanayide % 18 ve hizmetlerde % 40 dır. (1960 verileri) Ülke millî gelirin % 21 i Doğu Marmara Bölgesinde yaratılmaktadır.

Böyle önemli bir bölge içinde yer alan Sakarya ili, İstanbul şehrinin tesiri altında bulunmaktadır. Buna karşılık, İstanbul ve Orta Anadolu Bölgesine özellikle Ankara'ya iyi bir kara ve demiryolu bağlantısı ile bağlı bulunan, ilin merkezi Adapazarı şehri kısa süre içinde, ziraî pazar merkezi olmaktan sanayiye dönmüş bulunmaktadır. Geniş ve ziraî verimi yüksek bulunan Sakarya ovası bu ilin gelir artışını sağlamıştır. Bu ziraî ürünler İstanbul ve Ankara gibi iki büyük merkeze hitap ettiği için pazarlama imkânlarına sahip bulunmaktadır.

Adapazarı Şehir Nüfusu :

Adapazarı'nın 1960 yılında 80.000 olan nüfusu 1965 yılında 86.000 olmuştur. Bu beş yıl içindeki artış, yüksek olmamakla beraber, 1980 de nüfusun 350 bin olması beklenmektedir. Bu artış, İstanbul'dan İzmit'e doğru uzanan sanayileşme ve şehirleşmenin Adapazarı çevresine sıçraması sonucunda ortaya çıkacaktır. Sakarya ilinin sahip bulunduğu sermaye biri-

kimi imkânları, arazi ve altyapının sanayiye elverişliliği bu alanda şehirleşmeyi teşvik edecektir. Sakarya'da özellikle kauçuk-deri, ağaç, işleme, gıda sanayii, montaj sanayii gibi kollarda gelişme beklenmektedir. Bu gelişmeye göre organize sanayi ve organize olmayan sanayi için 600-700 ha.lık bir sanayi alanına ihtiyaç duyulacaktır.

Adapazarı, yukarıda belirttiğimiz Sakarya ovasının merkezi durumunda bulunduğu için hizmetler yönünden de belirli bir organizasyona sahip bulunmaktadır. Bu, şehrin gelişmesini teşvik edici bir değer taşımaktadır.

Sakarya ilinde Ziraat, sanayi ve hizmetler sektörlerinde çalışanların 1955 ve 1960 yıllarında sektörlere dağılım nisbetleri

	Ziraat	Sanayi	Hizmetler
1955	% 81	% 7.6	% 11.4
1960	% 76	% 9.6	% 14.4

Adapazarı şehrinde sektörlere dağılım nisbetleri

	Ziraat	Sanayi	Hizmetler
1955	% 17	% 35.5	% 47.5
1960	% 8	% 39.1	% 52.9

1955 ve 1960 yılları arasında, sanayi ve hizmetler sektöründe meydana gelen bu gelişme Sakarya ilinde ve Adapazarı şehrindeki gelişmeyi göstermektedir. Bu gelişme oranları Türkiye'nin diğer yörelerine göre yüksek olmaktadır. Şehirsel fonksiyonlardaki gelişmeyi gösterme bakımından Adapazarının durumunu ele alırsak meselâ nakliyat ve muhaberatla ilgili mesleklerde çalışanların oranı bakımından Adapazarı Türkiyede 11 inciliği almaktadır. Bu orana göre büro ile ilgili meslekler yönünden Adapazarı 19 uncu sırayı almakta, teknik elemanlar ve serbest meslekler yönünden 13 ü gelmektedir. Bu nisbet Adapazarı'nın Türkiye içindeki önemini belirtmektedir.

Adapazarı şehrinin coğrafi yapısı ve jeolojik özellikleri dikkate alındığı zaman 1985 yılında bu şehir için bugünkü 854 hektarlık Sahaya 2.000 hektarlık bir ilâvenin yapılmasına ihtiyaç hasıl olacaktır.

Buraya kadar Türkiye'deki ve Adapazarı'ndaki şehirleşmeyi genel hatları ile açıklamaya çalıştıktan sonra, bu konularda uzak yakın hepimizin birleştiği husus, şehirleşme hareketlerinin Türkiyemiz için en iyi şekilde organize edilmesi ve istenilen amaca yönelmesini temin etmektir.

Şehirleşme olayı, şehirlerimizde cereyan etmekte ve zaman içinde hazmı artıracak bu olay sonunda şehirlerimizde bugünden tedbirlerini almaya yönelmezsek genel hatları ile ne gibi problemlerle karşılaşacağımızı gözden geçirelim;

Artan şehir nüfuslarının, yerleşme, ulaşım, rekreasyon, eğitim, sağlık hizmetleri, çalışma ihtiyaçları bu nüfus artışı ile birlikte daha güçlü olarak ortaya çıkıyor.

Bunları sırasıyla inceleyelim :

— Mevcut yerleşme sahalarımız bu ihtiyacı gidermek imkânından yoksun, kötü yerleşmeler içinde yaşayan insanların sağlık problemleri kendini gösteriyor. Yaşama şartlarının kötülüğü bir çok adli ve sosyal problemlerin doğmasının sebepleri oluyor :

a) Şehirlerin gece ve gündüz nüfusları arasındaki fark gittikçe artıyor. Ulaşım şebekemiz bu hareketleri karşılama imkânını zaman içinde kaybediyor. Büyük bir yol geçitler ve otopark problemleri bizleri bekliyor.

b) Eğitim, sağlık tesisleri bu haliyle bu ihtiyaçları giderme imkânına sahip değil.

c) Dinlenme ve eğlenme (rekreasyon) tesislerine ihtiyaç çığ gibi büyüyor.

d) Yeni iş sahalarının açılması, sanayi kuruluşlarının arttırılması ihtiyaçları doğuyor.

e) Şehirlerde arazi fiatlarında değer artışları oluyor, yeni yeni bir çok yapı (su, elektrik, kanalizasyon v. s.) ihtiyaçları doğuyor.

f) Şehirlerimiz halen yıkılıp yenileme durumundadır; bu tutumumuz devam ettiği müddetçe bu yeni yaptıklarımızı yakın bir gelecekte yıkıp yeniden yapma durumunda olmayacak mıyız? Bu milli servetimizin heder olması demek değil midir?

Görülüyor ki halen çok yönlü problemlerle karşı karşıyayız ve bu problemler zaman içinde daha da tesirli olarak karşımıza çıkacaktır. Bu noktada şu sual akla geliyor. Bu problemleri giderme ve Türkiyemizin geleceğini daha iyiye yöneltmek imkânlarına sahip değil miyiz? Bunun cevabını hemen şöylece vermek isterim ki, samimi inancım bu güce sahip olduğumuz merkezindedir. Yeterki müşterek çalışma imkânı bulalım, insan gücüne inanalım ve ona lâyık olduğu değeri verelim.

Üzerinde durduğumuz problemler çok yönlüdür, hükümeti, mahalli idareleri özel ve kamu kuruluşlarını ve halkı ilgilendirmektedir. Konuya bu noktadan bakınca; hükümet, mahalli idareler, özel ve kamu kuruluşlarının destekleyeceği, benimseyeceği, araştırma, plânlama, uygulama ve kontrol işlerinin birarada yürüdüğü, genel hatları ile bölünmez bir bütün olan

devamlı çalışmaya ihtiyaç vardır. Ve bu çalışmalar büyük şehirlerimiz var oldukça devam edecektir. Bu noktaya geldiğimizde plânlama zincirini tamamlama meselesi ortaya çıkıyor. Bu da ülke planlaması (devlet plâni), bölge plâni, şehir plâni şeklinde oluyor.

Şehir plânlaması, devlet plâni, bölge plâni çapındaki çalışmaları ve kararları şehir yerleşmeleri seviyesinde tamamlayan plânlara olarak kabul ediyoruz. Şehir plânları ülke ve bölgeleri kapsayan plânlama kararlarını münferit şehire intikâl ettiren, beklenen sonuçları sağlayan genel plân ve programlarda yer alan her türlü sektör ve hizmetlerle ilgili yatırımların yapılabileceği fiziki sosyo - ekonomik çevreyi tanzim etmektedir. Hal böyle olunca mevcut prosüdür içinde bu müşterek çalışmayı nasıl yapacağız.

Şehir plânlamasının araştırması, plânlama, uygulama, kontrol işlemlerinin devam ettiği birbirlerine dönüşümü olan çalışmalar olmak üzere şehirler var oldukça devam edecek bir çalışmalar bütünü olduğunu belirtmiştik. Bu çalışmaların yapılabilmesi için bir teşkilâta ihtiyaç vardır. Bu teşkilât herşeyden önce Anayasamızın öngördüğü mahalli idarelerin (Belediyeleri) muhtariyetini zedelemeyecek vasıfta, halkın da iştirakini sağlayacak şekilde olmalıdır.

Yukarıda belirttiğimiz hususları temin etmek amacı ile teşkilât planlanacak beldenin durumuna göre ayarlanmalıdır. Bu teşkilâtın plânlama icaplarına göre zaman içinde değişme, gelişme, bazı birimlerinin küçülme ve büyüme imkânları olmalıdır. Teşkilâtın gayesi ve ilgili kuruluşları ve yapacağı plânlamada ön görülen hususları böylece belirttikten sonra uygulama ve halkla ilişkileri konusunu iki başlık altında inceleyeceğiz.

1 — Meskûn alanlarda şehir plâni uygulaması :

Açık, yeterli ve uygulama imkânlarına sahip, zaman içindeki gelişmelere imkân veren plânlardan ve imkânlardan yoksun olan beldelerde genellikle meskûn sahalardaki değer artışı çok olmakta, bunun sonucu olarak binalar tek tek yenilenmektedir. (pek tabiidir ki şehircilikte renovasyon dediğimiz yenileme mevcut binaların tek tek veya kat ilâvesi şeklinde yenilenmesi değildir.)

Bu çeşit yenileme neticesinde :

a) Binaların normal ömrünü doldurmadan yıkılması dolayısıyla milli servetin heba olmasına sebep olunmakta,

b) İlâve yapı dolayısıyla nüfus yoğunluğu artırmakta alt yapı ihtiyacının (su, elektrik, kanalizasyon, yol ve benzeri) karşılanması belediyeler altından kalkınmaz külfetler yüklenmektedir.

c) Artan nüfus için gerekli yeşil alanlar, eğitim alanları ve diğer hizmet alanlarının plânlanması ve realizasyonu daha güçlü olarak ortaya çıkmakta,

d) Bina sakinleri için bu mahallerde oturmak çok yönlü bir problem haline gelmektedir.

Bu noktada hemen şu soru aklı geliyor. Ne yapacağız? Yenileme ihtiyacını duyduğumuz eski şehirlerimizi olduğu gibi mi bırakacağız? Bina yapma gücünden yararlanmayı düşünmeyecek miyiz? Bu soruların hepsinin müşterek cevabı hayırdır. Eski şehirlerimizi yenileyeceğiz, bina yapma gücünden yararlanacağız. Fakat bunu yaparken gerek yenilemenin işi her cephesi ile ele alan çok yönlü bir plânlamaya göre yapılmasını temin etmek ve gerekse değer artışlarının kısmen kamuya intikalini sağlayacak onları büyük mâli külfet altından kurtarmak gayesiyle hareket edeceğiz. Bina yapma eğiliminde olan büyük gücün kamu kuruluşlarının da iştiraki ile karma ekonomi düzeninde organize edilmesi gerekmektedir. Böyle bir organizasyonun plân uygulaması için faydalı sonuçlar vermesi mümkündür.

Yukarıda saydığımız tedbirlere rağmen meskûn adalardaki değer artışında bir denge sağlamak ise yeni yeni sahaları her türlü imkânlarla teçhiz edilmiş olarak imara açmakla mümkün olabileceğini hiç bir zaman gözden uzak tutmamak lâzım geldiğinden bir kere daha bahsetmekte fayda vardır. Bu konuda Antakya misalini verebiliriz. Antakya'da hızlı bir imar plânına girilmiş yollar açılmış alt yapı getirilmiş yeni iskân gurubu açılmış, meskûn sahalardaki değer artışında bir denge sağlama imkânı elde edilmiştir.

2 — Gayrimeskûn alanlarda şehir plânı uygulaması :

Yukarıda meskûn alanlardaki dengeyi temin etmek ve yeni yerleşme alanları bulamayan vatandaşların meskûn sahalarda hücumunu önlemek için yeni yerleşme alanları açmak mecburiyetinden bahsetmiştik. Bunun için bu işleri yapmağa yönelmiş bir teşkilâta ihtiyaç vardır. Bu teşkilât belediye tarafından kurulmalıdır. Bu teşkilât döner sermaye esasına göre çalışacaktır. Kurulan teşkilât şehrin inkişafa müsait yerlerinde araziye sahip olacaktır. Bu üç yoldan olmaktadır :

1 — Satın alınarak, 2 — Satış vadi işlemi ile satın alınarak, 3 — İstimlâk edilerek.

Satınalma, karşılıklı pazarlık ve anlaşma konusudur. Satış vâdi yoluyla arazinin satın alınmasına gelince satış işlemi için Noter Kanununun 44. maddesine göre taraflar arasında re'sen satış senedi tanzim edilmekte bu senette ödemenin yapılacağı süre bir zamana veya bir hâdiseye bağlanmakta ve ayrıca bu durum tapuya tescil edilmektedir.

İstimlâk konusu yolu ile araziye sahip olma, meselesi vardır ki, bu yolun geçerli ve ucuz arazi elde etme yolu olduğu düşüncesinde değilim. Tezyidi bedel dâvaları ile bu miktar hakiki değerinin çok üstüne çıkmaktadır.

Yukarıdaki şekillerle elde edilen arazide yapılacak plânlama sonucu iskâna tahsis edilen arazilerin üzerinde yapılacak binaların gabariieri zeminde işgal edecekleri alanlar ve komşu mesafeleri tâyin edildikten sonra buraları iskâna açmak, yaşanılır üniteler elde etmek ve buralarda inşaat yapacaklara satarak bütün hizmetleri (elektrik, su, kanalizasyon, okul, çocuk bahçesi, park, otoparkları gibi) yapılmış yolları açılmış yerleşme alanları elde etmek imkân dahilinde olmaktadır.

Plânlaması yapılmış her türlü ihtiyaçları giderilmiş bu yeni yerleşme sahalarındaki arazinin halka intikalinde buradaki arazi sahiplerine öncelik tanıyarak mevcut arazinin bu teşkilât eline şartlı olarak geçmesi meselesi üzerinde de durulması zannınca çok yararlı bir husus olup uygulamayı kolaylaştıracağını burada zikretmekte fayda olduğunu zannediyorum.

Bu hususlara büyük ciddiyetle eğilmediğimiz takdirde şehirlerimiz zaman içinde yaşanılmaz hale gelmeğe mahkûmdur. Eğer ilgililer iyi sonuç almak amacıyla iseler, ki bu husus münakaşa götürmez, yukarıda saydığımız çalışmalar yapılırken her safhasına halkın iştirak etmesini sağlamak mecburiyetindedirler. Halkın ilgisini çekmek ve onların, çalışmalara meslek kuruluşları aracılığı ile katılmalarını temin etmek gerekmektedir.

Herşeye insan için görüşünden hareketle, yeni iskâna açılacak sahaların, şehrin meskûn sahalarında yapılacak yenileme hareketlerinin, plânlama karar ve çalışmalarının, sergiler, konferanslar ve karşılıklı tartışmalar tertipleyerek, halkın kritiğine ve görüşüne sunmak ve bu çalışmalarını onların görüşlerine göre yönlendirmek gerekir. Bu şekilde yapılan çalışmalar ilk nazarda zaman alıcı gibi görünürse de alınacak daha iyi sonuç, uygulamada sağlanacak kolaylık, orda yaşayanlar verilecek rahatlık, bütün bu güçlüklerle değmez mi? Ben bu suale şahsen müsbet cevap vererek konuşmama nihayet verir, alâka ve dikkatinize teşekkür ederek ayrılırken, anlattığım hususlara ait surularınızı da cevaplandırabileceğimi beyan etmek isterim.